

Annotation

The article examines the current trends of self-organization of the world economic system. Considerable attention is paid to the analysis of the theory of self-organization as the direction of inter disciplinary research related to the study of the respective processes in open nonlinear dynamical systems are not balanced.

УДК 005:378(477)

Черепніна О. І.

МЕНЕДЖМЕНТ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ЯКОСТІ

Висвітлення питання управління освітою взагалі та вищою економічною освітою, як окремою підсистемою, зокрема потребує насамперед вивчення поглядів учених на концептуальні основи аналізу цього питання. До них відносимо теоретичні концепції, що містять інформаційно-знаннєвіта інші новітні характеристики сучасної економіки, акцентуючи увагу на певних актуальних аспектах освіти, знань, інформації. Це теорії постіндустріалізму (інформаційної економіки, знаннєвої економіки, мережевої економіки та ін.), що становлять теоретико-методологічний фундамент сучасної економічної науки, її нові парадигми. На перше місце у даних теоріях поставлені такі фактори, як людський капітал, освіта, знання, інформація на відміну від інших теорій, в яких на передньому плані знаходяться традиційні фактори виробництва – земля, капітал, праця і їх розподіл, комбінація, управління.

Зростання наукового інтересу до сукупності теорій постіндустріалізму, вивчення їх у зв'язку з менеджментом вищої освіти та її якості, необхідність отримання нових знань в сфері теорії, методології та практики становлення і розвитку постіндустріальної економіки визначають актуальність теми статті.

Складником економічних напрямів і теорій, що входять до постіндустріалізму та менеджменту освіти, є теорія людського капіталу. Про це свідчать дослідження таких відомих вітчизняних учених як В. П. Андрущенко, Н. В. Апатова, Ю. М. Бажал, О. А. Грішнова, П. С. Єщенко, Ю. К. Зайцев, І. С. Каленюк, В. Г. Кремень, О. В. Куклін, П. М. Леоненко, А. О. Маслов, В. С. Савчук, Л. І. Федулова та ін. Питання управління системою вищої економічної освіти отримало також висвітлення у навчально-методичній літературі [1]. Проте при цьому повинні зважати на значне різноманіття поглядів науковців на зазначені питання – постіндустріалізму, людського капіталу, управління освітою тощо.

Здатність до управління організацією, корпорацією, ВНЗ тощо в умовах невизначеності виступає однією з форм прояву людського капіталу. Носіями цього капіталу є топ-менеджери. До суб'єктів людського капіталу належать також особи вільних професій, науковці, професорсько-викладацький склад, інші фахівці високої кваліфікації.

З постановкою даної проблеми пов'язане зростання значимості менеджменту в галузях соціальної сфери, а відтак реформування її з метою досягти підвищення якості послуг з охорони здоров'я населення, освіти, культури й ряду інших галузей, що забезпечують зростання національного людського капіталу.

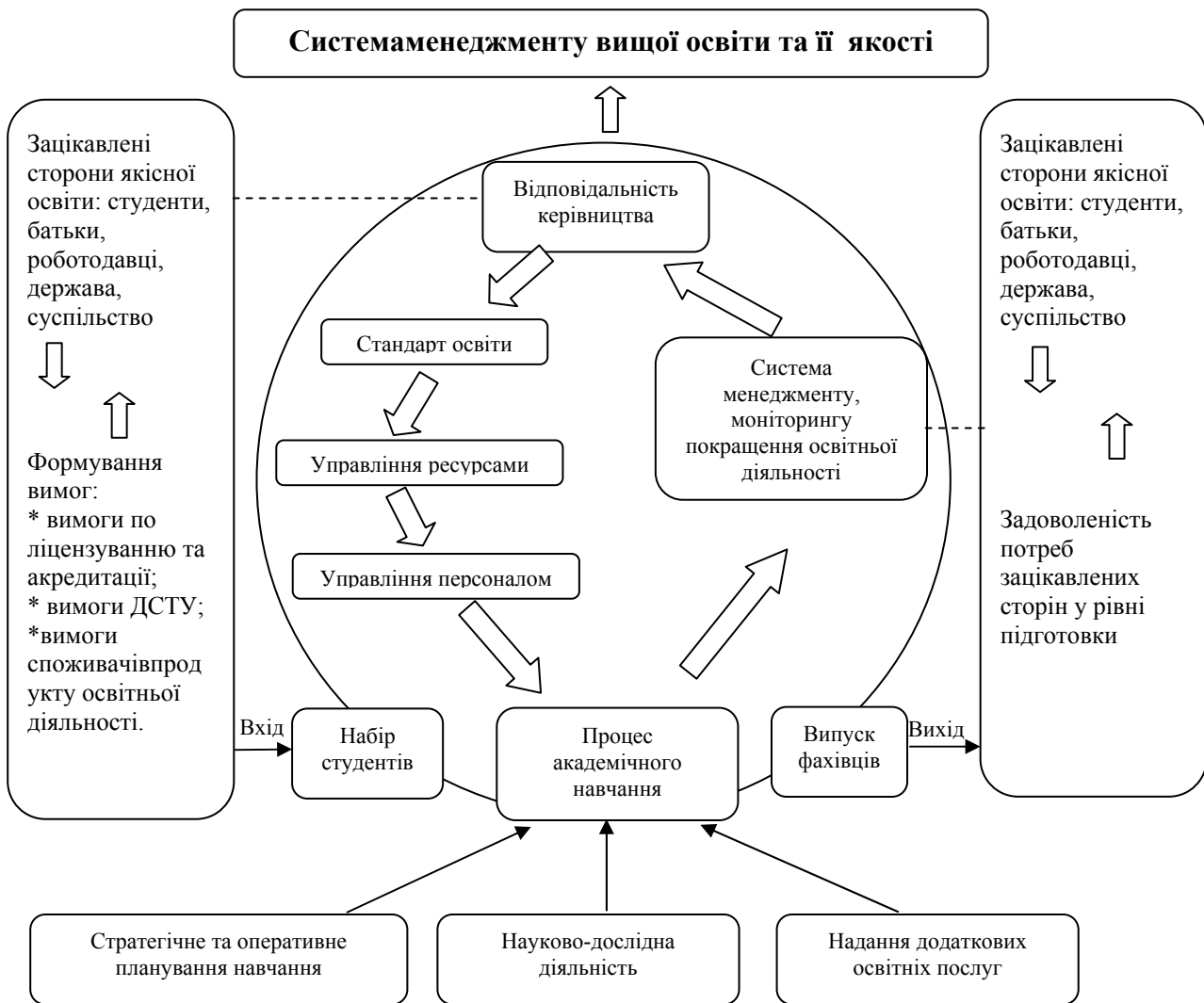
Численні факти свідчать про прискорення економічного зростання і розвитку в тих країнах, які активно здійснювали освітні реформи та впроваджували освітні програми.

У найзагальнішому вигляді тема дослідження сучасного менеджменту вищої економічної освіти та її якості включає два великих блоки: 1) наукові економічні концептуальні підходи до проблеми (теорії, школи і напрями сучасної економічної науки, що пов'язані з менеджментом освіти); 2) наукові економічні емпіричні підходи (нормативний аспект теоретичних концепцій управління освітою, аналіз практики менеджменту економічної освіти). Звичайно, ці два блоки питань тісно пов'язані між собою, взаємопереплітаються, проте при цьому не втрачають своєї специфіки, самостійності, існуючи як питання теорії та практики, частини позитивної та нормативної теорії менеджменту і економічної науки взагалі.

З врахуванням вищезазначеного модель менеджменту вищої освіти, включаючи й економічну, та її якості подана на рис.

На рівні емпірично підходу до аналізу сфери вітчизняного менеджменту вищої школи, включно з економічною, спостерігаємо, на наш погляд, специфічну розбалансованість і консерватизм на всіх трьох рівнях по вертикалі: 1) уряд – профільне міністерство; 2) міністерство як орган управління галуззю освіти – навчальні заклади; 3) всередині ВНЗ управління вузом – професорсько-викладацький склад, студенти.

Перший рівень характеризується централізацією управління і разом з тим (парадоксально) доктриною пасивної держави і вільного ринкового самоналагоджування. Характерною рисою менеджменту освіти на цьому рівні продовжує залишатися також націленість на збереження відсталих відносин в освітній галузі. Офіційно вони закріплені у старому Законі "Про освіту". Щодо нового, вкрай необхідного Закону "Про вищу освіту", то дискусія навколо змісту різних його проектів давно згасла, а самі вони похоронені у шухлядах бюрократів. Спроби стратегічного реформування освітянського законодавства відбуваються у протиріччях з виконавчою владою, наштовхуються на її економічні, політичні та інші інтереси й намагання їх забезпечити всупереч потребі значного підвищення якості освіти.

Рис. Модель системи менеджменту вищої освіти та її якості

Джерело: Wawak T. Current problems of University management / T. Wawak. – Krakow, 2013. – 218 p.

На другому рівні “міністерство – навчальні заклади” діюче законодавство стало перешкодою на шляху реформування освітньої галузі, необхідних прогресивних змін в управлінні вищою освітою і її якістю. Нинішнє становище в галузі освіти С. Ніколаєнко описує таким чином: “Освітня галузь віддана в руки профільного міністерства, яке все заполітизувало, відгородилося від громадськості, освітян неприступним муром. Отже, реальної автономії, посилення демократичних засад, залучення бізнесу до дослідництва, створення незалежної системи оцінювання якості освіти, радикальних змін у вищій школі суспільство не дочекається” [2, с. 12].

Третій рівень управлінської ієрархії в галузі освіти – рівень безпосередньо ВНЗ – вбирає в себе і відображає в концентрованій формі як позитивні, так і негативні риси двох попередніх рівнів. До основних проблем, що у галузі вітчизняної вищої освіти накопичилися протягом останніх двох десятиліть і потребують позитивного вирішення, відносимо такі.

1. Відсутність реальної автономії ВНЗ, справжніх демократичних начал, існування закостенілої системи менеджменту ВНЗ та якості вищої освіти.

2. Слабка роль педагогічних колективів у менеджменті ВНЗ та занижена відповідальність студентства за своє навчання. Разом з тим існує розуміння назрілої об’єктивної необхідності прогресивних реформаторських змін і прагнення до них. Про це свідчать, зокрема, результати анкетування викладачів ряду ВНЗ м. Києва та інших міст України.

3. Зростання педагогічного навантаження професорсько-викладацького складу без належного зростання оплати праці, яка продовжує залишатись на значно нижчому рівні порівняно з багатьма країнами світу і стає перешкодою на шляху реформування менеджменту вищої освіти.

4. Недостатнє фінансування науки і освіти, недотримання мінімальних норм, визначених законодавством України.

5. Необхідність створення нової правової та реальної економічної бази співпраці з бізнесом, частка

якого в структурі кошторисів українських ВНЗ не перевищує 1%.

6. Гіпертрофія масштабів платного навчання студентів, яка серед інших негативних явищ (нерівність у доступі до освіти, у отриманні якісної освіти та ін.), призвела до прийому у ВНЗ недостатньо підготовлених, але платоспроможних абітурієнтів. Це призводить до псування суспільної цінності вищої освіти і відмови від принципу інтелектуального відбору студентів ВНЗ.

7. Роз'єднаність зусиль парламенту, держави, роботодавців, громадськості у вирішенні проблем працевлаштування молодих фахівців-випускників.

Успішне вирішення насамперед цих проблем на шляхах реформування системи вищої освіти України сприяло б значному покращенню менеджменту освіти і її якості та засвідчило б реальне просування нашої країни до знаннєвої економіки й суспільства.

Використана література:

1. Вієвська М. Г. Менеджмент вищої економічної освіти: навчально-методичний посібник / М. Г. Вієвська, Л. І. Красовська, Н. Л. Шкіря. – Львів: Магнолія, 2006, 2011. – 346 с.
2. Ніколаєнко С. Замурована освіта / С. Ніколаєнко // Дзеркало тижня. – 1.02.2013. – № 3 (149). – С. 12.

Аннотація

В статье определены и охарактеризованы два крупных блока вопросов: современных концептуальных подходов к проблеме менеджмента высшего экономического образования (позитивный аспект) и эмпирических подходов (нормативный аспект). Раскрыта специфическая разбалансированность и консерватизм на трех уровнях отечественного менеджмента высшей школы (правительство – министерство – ВУЗ).

Ключевые слова: менеджмент высшего экономического образования, качество образования, теории постиндустриализма, человеческий капитал, модель системы управления высшим образованием, уровни отечественного менеджмента высшей школы.

Annotation

The article identifies and describes two major sets of issues: modern conceptual approaches to the problem of management of higher economic education (positive aspect) and empirical approaches (normative aspect). Disclosed specific imbalances and conservatism on three levels of management of higher education (Government – Ministry – university).

Keywords: management of higher economic education, quality of education theory of post-industrialism, human capital, the model management system for higher education, levels of domestic management of higher education.

УДК 005:712.24

Шульга О. А.

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ

У зв'язку з перспективами у майбутньому інтеграції України до європейської спільноти, все більшої актуальності набувають питання, пов'язані з адаптацією вітчизняної аграрної політики до вимог Спільної аграрної політики ЄС.

Сучасна САП ЄС ґрунтується на двох “стовпах”: I “стовп” – організація спільних ринків у поєднанні з прямою підтримкою фермерів та II “стовп” – розвиток сільської місцевості. Обидві “стовпи” пов'язані через принцип модуляції, який передбачає поступове скорочення розміру прямих платежів та спрямування, вивільнених коштів на розвиток сільської місцевості. У свою чергу, політика сільського розвитку включає чотири осі, а саме: 1) конкурентоспроможність аграрного сектору, 2) покращення стану навколишнього середовища, 3) підвищення якості життя в сільській місцевості та 4) диверсифікацію економіки. Кожна така вісь має перелік затверджених програм, способів дій або фінансування, критерії оцінки та алгоритм відстеження ефективності (загальна кількість інструментів підтримки становить 37 найменувань, а загальне фінансування програм перевищує 52 млрд. євро).

Основою сталого соціально-економічного розвитку сільських територій у країнах Європи є реалізація потенціалу підприємництва як в сільському господарстві, так і в суміжних обробних та обслуговуючих галузях, де основним суб'єктом виступають фермерські господарства. Необхідно зазначити, що для цієї моделі характерне виокремлення *соціальної функції фермера*, як жителя сільської території, та *громадсько-політичної функції*, як потенційного учасника громадських процесів та ключового агента в управлінні розвитком сільських територій, розвитку туризму та захисту сільської природи.

Проте, розглядаючи можливості адаптації зарубіжного досвіду для розвитку фермерства в Україні, вітчизняні науковці наголошують на загрозах дрібнотоварного виробництва для вітчизняної економіки. Так, серед недоліків фермерських господарств зазначають їх низьку товарність та технологічність, низьку кваліфікацію персоналу і низькопродуктивне виробництво. Також наголошується на неспроможності таких форм господарювання до утримання соціально-культурної сфери. Тому вирішення проблеми